

Vervoering en verwondering: de reiservaring meer centraal!

Jan van den Brink

Aveco de Bondt¹

De coronacrisis zet onze wereld op de kop. Onze bewegingsvrijheid is niet langer vanzelfsprekend. Verre reizen naar het buitenland zijn een tijd lang lastig, zo niet onmogelijk geweest. Met een crisis die nog niet voorbij is en onze reismogelijkheden nog steeds beperkt is er een maatschappelijke discussie op gang gekomen rond het recht en de moraliteit van de verre reis. Kunnen wij het onszelf en de aarde aandoen eindeloos en grenzeloos te reizen? In deze discussie gaat het vooral over reisen en vliegkilometers en manieren van reizen (van het vliegtuig tot de trein of de fiets).

In deze paper ga ik in op één van de andere betekenissen van reizen, namelijk de reiservaring zelf. Immers, reizen we niet eerst en vooral om onderweg te zijn, om weer geraakt te worden, om als mens zelf weer in beweging te komen? Aan de hand van reisliteratuur, poëzie en filosofie ga ik de op twee centrale ervaringen van verre reizen: vervoering en verwondering. Vervoering raakt aan de extase, het buiten jezelf raken. Een reis is immers een kans om je mentale vermogens te testen en op te rekken. Door te reizen blijf je geestelijk vitaal. Verwondering staat voor het verbazende effect van een reis. In deze verkenning maak ik steeds een pendelbeweging tussen ervaringen van het verre reizen, de niet alledaagse mobiliteit, en onze dagdagelijkse reizen naar werk, familie en meer. Ik vraag me af in hoeverre reiservaringen uit de niet alledaagse mobiliteit, onze beleving van onze dagelijkse reizen kunnen veranderen en verrijken in een meer bewuste en meer duurzame vorm van mobiliteit.

Trefwoorden: dagelijkse mobiliteit, reiservaring, reizen, vervoering, verwondering

¹ Aveco de Bondt, E: jvdbrink@avecodebondt.nl

De omweg is veel mooier en duurt langer. Je ziet meer langs een weg die je niet kent.

Stef Bos. "De weg."

De weg op en neer is één en dezelfde.

Heraclitus, Fragmenten, 40."

The road is a particularly good place for random encounters. On the road ("the high road") the spatial and temporal paths of het most varied people – representatives of all social classes, estates, religions, nationalities, ages – intersect at one spatial and temporal point.

Bakhtin, Forms of time and chronotope in the novel in *The Dialogic Imagination*, chapter X, 243.

1. Inleiding

De Griekse held Odysseus is het archetype van de reiziger. In de Odyssee volgen we hem op zijn tien jaar durende reis naar huis, of wat daar van over is. Het is een tocht vol onverwachte wendingen, vertragingen en avonturen. Hij komt gevangen te zitten bij de cycloop Polyphemos en berooft hem op listige wijze van zijn ene oog, hij zit zeven jaar, gedwongen, vast bij de zeenimf Calypso en raakt in vervoering van het gezang van de Sirenen maar overleeft dit ook dankzij een list. Zijn reiservaringen boeien ons en we zijn blij met zijn omwegen.

In onze tijd reizen we er op los: voor ons als toeristen ligt de hele wereld open. Voor een appel en een ei stappen we op het vliegtuig voor een reis van een paar weken of voor een stedentrip van een paar dagen. In ieder geval, dit was de status quo voor de coronapandemie. De pandemie heeft ons vrije reizen (het reizen om te reizen) een onverwacht en abrupt halt toegeroepen: de vanzelfsprekendheid van reizen is eraf en de vrijheid van beweging is drastisch ingeperkt. Corona heeft ons wel weer meer bewust gemaakt van onze directe omgeving: ommetjes zijn onderdeel geworden van ons dagelijkse ritme. Wij fietsen meer rond in onze lokale omgeving en zien onze habitat met nieuwe ogen. Het idee dat er ook in onze eigen omgeving dingen te ontdekken zijn is een nieuw en bijna vergeten gegeven.

Dit brengt een reflectie op ons reisgedrag op gang. In deze zoektocht spelen vragen als duurzaamheid een rol. Want wat veroorzaken wij met ons grenzeloos reisgedrag voor vakanties? Zijn onze grenzeloze reiskilometers te verantwoorden? Sommigen stellen dat er een einde komt aan de jaarlijkse lange vakantiereis: lokaal reizen wordt een logische en nieuwe norm. Vliedschaamte is een begrip geworden. Anderen willen weer volop gaan reizen na corona alsof er niets gebeurd is. Door eenzijdig over reizen te spreken in termen van kilometers en onze voetafdruk gaan we echter voorbij aan het verfrissende en soms betoverende effect van reizen.

In deze paper ga ik dan in op één van de andere betekenissen van reizen, namelijk de reiservaring. Wat doet het reizen om het reizen, het niet alledaagse reizen, met je? Wat roept het op of wat roept het wakker? Om de reiservaring meer concreet te maken ga ik in op twee effecten van de reis. Het ene effect is verwondering. Dit staat voor het verrassende effect van een reis. Het onverwachte kan je opnieuw laten zien en je blik weer scherp stellen en je raken. Het andere effect is vervoering. Een synoniem voor vervoering is extase, het buiten jezelf raken. Vervoering impliceert dan ook het enthousiasmerende of betoverende effect wat een reis soms heeft. Het heeft het vermogen je opnieuw in beweging te brengen. Aan de hand van poëzie, filosofie en reisliteratuur reflecteer ik in op deze twee effecten van de verre reis. Hierbij reflecteer ik steeds op de effecten bij het reizen om het reizen, gedefinieerd als de grote mobiliteit, en vraag ik me af in hoeverre dit onze dagdagelijkse mobiliteit, de kleine mobiliteit, kan verrijken.

Ik sluit af met de vraag in hoeverre de reiservaring van de reiziger, het niet alledaagse reizen, centraler kan komen te staan in ons denken over de dagdagelijkse reis. Door ook meer waarde toe te voegen aan de gewone reis kan de forens prettiger gaan reizen of minder moeite hebben met de wat langere dagelijkse reizen. Dus een lange reis met duurzaam openbaar vervoer of fiets kan interessanter worden dan een vlotte en directe autotocht. Ik noem een drietal richtingen om bij aan te haken en de sociale kant van ons dagelijkse reizen meer ruimte te geven. Een mogelijke conclusie is dat lokaal reizen een vergelijkbaar verrassend effect kan hebben als het naar andere werelden vliegen. De vraag is dan ook of dit leidt tot een herdefiniëren van de waarde van verre reizen.

2. Verwondering

2.1 De tijd nemen voor reizen

Tijd nemen voor onze lange reis maakt ruimte voor verwondering. Versnellen versmalt onze blik: wij zijn alleen gericht op ons eindpunt. Vertragen opent onze blik: we zien het landschap aan ons voorbij glijden, we zien de mensen wandelen. Dit sluit aan bij het openingscitaat uit de songtekst van Stef Bos 'De Weg': 'De omweg is veel mooier en duurt langer. Je ziet meer langs een weg die je niet kent.' Een omweg is geen verloren tijd, maar is een mogelijkheid om meer te zien. Dit is ook mijn eigen ervaring na drie maanden leven in India. Dit is het land bij uitstek dat het traag reizen normaliseert, het wachten onderdeel van de reis maakt.

Bij aankomst in India is het normaal urenlang te wachten op een stempel om het land in te kunnen of om een treinkaartje te bemachtigen of in het verkeer stil te staan (zoals in fig. 1). In ons westers perspectief is het dan tijd om het proces anders in te richten. In India is het tijd om de traagheid te omarmen en om je heen te kijken en te zien wat er om je heen gebeurt. Mijn ervaring is dat je op de terugreis het voor lief neemt nog eens zes uur extra bij een tussenstop te wachten. Oftewel, wanneer we vertragen niet langer als problematisch ervaren, maar als onderdeel van de reis opent dit ons voor wat er om ons heen te zien is. Wij kunnen weer verrast worden door tijd te nemen voor de reis zelf.

Foto 1: Straatbeeld in India (foto: Jan van den Brink).

Dit vertragen geldt niet alleen voor lange reizen, maar ook voor onze dagdagelijkse reis. Door bijvoorbeeld ruimte in onze planning te houden, kunnen we nog om ons heen kijken of variëren in de route. Maar ook door de reistijd op een andere manier gebruiken, bijvoorbeeld door met mensen te praten, te lezen of te werken geeft het aan het reizen een extra dimensie.

2.2 Een oefening in verwondering

Reizen is ook een oefening in *verwondering* over schoonheid en grootsheid van andere culturen. Het is zonder meer verrijkend om je vooraf al te verdiepen in de cultuur van een land. Reizen nodigt immers uit nieuwsgierig te zijn naar nieuwe, andere culturen, mensen en landen. Deze nieuwsgierigheid kun je voeden door je vooraf te verdiepen in de lokale cultuur en gebruiken. Wat is de geschiedenis van het land, welke literatuur is er geschreven, welke films zijn er gemaakt? Door je actief bezig te houden met een land heb je al voorpret van je reis en krijg je al een idee van het land. Deze voorbereiding en voorpret vormt al een aanloop naar de reis en maakt hiermee de reis als het ware langer. Maar het blijft gaan om de reiservaring zelf. Of, zoals Dijksterhuis het beschrijft:

Maar om je echt te kunnen onderdompelen in verwondering over de ontroerende schoonheid van de Tai Mahal zul je toch echt naar Agra moeten. En je voelt pas echt hoe onvoorstelbaar groot de collectie van de Hermitage is als je door de eindeloze reeks zalen dwaalt

Dijksterhuis (2017:18)

Of een ander voorbeeld is het reizen door de Himalaya. Hier kun je prachtige reisverhalen over lezen en dat is allemaal waardevol. Maar om het reizen over de een na hoogste weg ter wereld, de Khardyng La (zie foto 2), zelf te ervaren moet je op reis.

Foto 2: Beeld van Khardung La, de weg naar Ladakh, India (foto: Jan van den Brink).

Deze oefening in verwondering kan ook worden ontwikkelt in onze dagdagelijkse reis, de kleine mobiliteit. Om je heen kijken en zien wat je opvalt is een mooie oefening om meer bewust te worden van de omgeving en meer de reis zelf te ervaren. De luchten zien of de bomen onderscheiden, de verschillende landschappen onderscheiden of contact zoeken met je medereiziger: hiermee leun je

achterover en neem je de tijd voor je reis. Via deze open houding valt er van alles te ontdekken aan de plaatsen waar je elke dag doorheen komt aan cultuur en geschiedenis. Of je kunt je afvragen hoe een plek ontstaan is. Hiermee vraag jij je steeds af wat er achter het zichtbare ligt.

2.3 Meer zelfbegrip

Reizen doet niet alleen iets met ons oog voor het andere of de ander, het verdiept ook ons begrip van onszelf en onze beweegredenen in het leven. We kunnen opnieuw verwonderd raken over onze persoonlijke reis. De Britse filosoof en schrijver Alain de Botton (1969) beschrijft dit verhelderende effect van reizen in zijn boek *De kunst van het reizen*:

Na uren dromen in de trein, kunnen we het gevoel hebben tot onszelf te zijn gekomen, dat wil zeggen, weer in contact te zijn gebracht met emoties en ideeën die belangrijk voor ons zijn. Het is niet per se het gemakkelijkst om thuis ons ware zelf te ontdekken. De meubels houden ons voor dat we niet kunnen veranderen, omdat zij dat ook niet doen; de huiselijke omgeving kluistert ons aan de persoon die we in het dagelijkse leven misschien niet in ons diepste wezen zijn.

Hotelkamers bieden ons een vergelijkbare gelegenheid om los te komen van onze geestelijke gewoonten. Wanneer we in een hotelkamer liggen en het volkomen stil is in de kamer, afgezien van het suizen van een lift, zo nu en dan, ergens ver weg in het gebouw, kunnen we een streep zetten onder alles wat aan onze aankomst voorafging en in vogelvlucht tal van gebeurtenissen uit ons leven doornemen waar we nooit bij stil hebben gestaan.

Alain de Botton. "De kunst van het reizen" (2002:64).

Oftewel, reizen heeft het vermogen ons weer terug te brengen tot onze kern, ons weer bewust te maken van onze persoonlijke drijfveren. Dit geldt weliswaar vooral voor onze grote mobiliteit, maar door achterover te leunen tijdens ons dagelijkse reis, de kleine mobiliteit, kan er ook ruimte komen voor deze verwondering.

2.4 De levensreis

De Amerikaans-Britse dichter en literatuurcriticus T.S. Eliot (1888-1965) maakt een nog grotere beweging. Reizen vernieuwt op de een of andere manier ons beeld van onze oorsprong. Hij schrijft hierover in *Little Gidding*, het vierde kwartet van zijn laatste gedicht *Four Quartets* (1943).

*We shall not cease from exploration
And the end of all our exploring
Will be to arrive where we started
And know the place for the first time.*

T.S. Eliot, "Little Gidding" 1942: V, 15.

Wij reizen eindeloos en rusteloos om uiteindelijk ons vertrekpunt in het leven te kennen. In plaats van het dominante lineaire denken over reizen, biedt dit cyclische idee van reizen een interessant alternatief. Het draait in reizen eerder om het in beweging en onderweg zijn dan om aankomen. Door te reizen en te ontdekken verandert en verdiept onze kennis van ons startpunt.

3. Vervoering

3.1 Mentale ruimte vergroten

In *Wie (niet) reist is gek* (2017) geeft Dijksterhuis een caleidoscopisch verslag van zijn reiservaringen. Zijn avonturen zijn niet altijd gemakkelijk: hij raakt ook verzeilt in ingewikkelde avonturen. Zijn centrale punt is dat reizen je uit je eigen wereld haalt, het je storten in een andere cultuur doet je verbijsterd staan en rekt je mentale vermogens op. Het vernieuwt je en je hebt het reizen dan ook broodnodig. Dijksterhuis beschrijft een anekdote tijdens een reis door Egypte. Hij brengt een bezoek aan het graf van Toetanchamon. Wanneer hij in de zaal met het beroemde dodenmasker is, gebeurt het volgende:

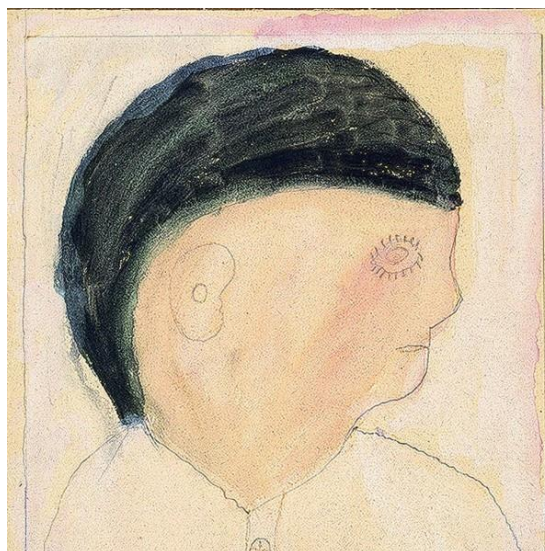
Er komen vier jongemannen van een jaar of twintig de zaal binnen. Ze dragen witte doktersjassen, en een van hen draagt witte handschoenen. De mannen lopen naar het masker, waarna twee van hen de plexiglas kap optillen en op de grond zetten. Een derde man, degene met de witte handschoenen, tilt het masker zelf op, en de vierde man pakt de standaard op waarop het stond. De standaard wordt op een van de platte vitrines in de hoek van de ruimte gezet, waarna de man die het 11 kilo zware masker doodgemoedereerd door de zaal heeft gedragen, het weer op zijn standaard zet. De man met de handschoenen haalt een kwastje uit zijn zak en begint het masker voorzichtig af te stoffen

Dijksterhuis (2017:137)

Dijksterhuis met andere westerse toeristen is met stomheid geslagen bij deze gebeurtenis. Een van de meest kostbare museumstukken op de wereld, het masker heeft een waarde van 6 miljard dollar, staat daar zonder bescherming. Dit is ongelofelijk, maar mogelijk in dit andere land.

Dit onderdompelen in een andere cultuur kan ook in eigen land. Dit heeft de coronapandemie ons wel geleerd. We zijn ons bijvoorbeeld bewust geworden van de open gebieden in Nederland, maar ook onze directe leefomgeving. Ook tijdens ons dagelijkse reis kun je in vervoering raken van bijvoorbeeld het reisgedrag van anderen. Ook die dagelijkse reis is toch elke dag anders. Ontdek de nuance achter alles wat hetzelfde lijkt en je laat je steeds weer vervoeren.

3.2 Een vreemde worden

Figuur 3: Verbeelding van zoekend figuur (door Cycon Kazimierz, 1931).

Reizen geeft ook de mogelijkheid om boven je zelf uit te stijgen en een vreemde te worden. Je eigen beperkte wereld is niet langer de maat der dingen wanneer je bijvoorbeeld in de bergen wandelt. Ruud Welten schrijft hierover het volgende:

Het is waar dat dit streven een romantisch verlangen is. En het is ook waar dat ik niet hoef te reizen om de ander te ontmoeten. Mijn eigen buurman kan al ondoordringbaar anders zijn dan ik. Maar in dat geval blijf ik verankerd aan mijn eigen plaats, mijn huis en mijn begrippenkader. Wanneer ik reis en mijzelf beweeg in een ander land, met een andere geschiedenis, een andere taal, kortom: een ander begrippenkader, dan ben ik zelf de vreemde. Als reiziger ben ik iemand die zijn thuis achter zich laat. Ik ontmoet niet alleen anderen, ik ervaar mijzelf als een vreemde in den vreemde.

Ruud Welten (2014: 10)

Reizen is dan ook een mogelijkheid om in beweging te komen, om buiten je eigen bubbel te treden en een vreemde te worden. Met andere woorden: door te reizen raak je buiten je zelf. Je wordt een vreemde voor jezelf en je kunt in vervoering raken. Dit vervreemdende effect zie je ook terug in de verbeelding van de Poolse kunstenaar Cycon Kazimierz² (zie fig. 3). Op dit gelaat is een aarzelende dynamiek te zien. Reizen kan juist dit effect hebben: het heeft het vermogen onzekerheid wakker te roepen over de eigen zekerheden, het eigen kunnen en de vaste beelden en ideeën. Ook in je dagelijkse reis doet soms iemand een beroep op je of stuit je op een onverwachte situatie of persoon. Dit kan je van je stuk brengen, maar je kunt het ook als een uitnodiging zien!

3.3 Een waagstuk!

Reizen is daarnaast ook een waagstuk: het vraagt om je toe te vertrouwen aan onbekenden. Dit aangaan vraagt overgave. Alphonso Lingis beschrijft het in zijn tekst *De Steppe* als volgt:

Je vroeg het aan de enige Mongool die je kende – de receptionist van het hotel; wat een gebrekkige kennis! – en hij vertelde je waar je zo iemand kon vinden die een terreinwagen had – die 29 jaar oud bleek te zijn – en de vent die de wagen had zei dat de chauffeur heel Mongolië als zijn broekzak kende en overal vrienden had. Natuurlijk zei hij dat. En als hij het hele land kende en overal vrienden had, zou hij je overal bij zijn gabbers kunnen achterlaten om die je strot te laten afsnijden en zo je camera te bemachtigen. Daar staat hij, je stak onmiddellijk je hand toe, en vertrouwde jezelf onmiddellijk toe aan deze vreemdeling die geen woord Engels kent. Maar hij begrijpt je hand en je glimlach en de opgeruimde stappen waarmee je hem volgt naar het voertuig. Vertrouwen is pure opwindning. Er is niets opwindender dan een vreemdeling vertrouwen wiens religie, etnische of morele gemeenschap of taal je niet deelt.

Van den Bergh, (2007:197-8)

Uit dit citaat volgt de sensatie wat het vertrouwen in vreemden kan brengen: pure opwindning en vervoering! Op reis gaan is per definitief een risico. Het betekent en vraagt het openstellen voor het onbekende en onverwachte. Ook in ons dagelijkse reizen is het een kunst om nieuwsgierig te blijven, om buiten je eigen bubbel te stappen.

² <https://abcd-artbrut.net/en/collection/cycon-kazmierz/>

3.4 Vervoering met behoud van verstand

Figuur 4: Odysseus passeert de Sirenen (figuur: Wikipedia).

Bij het in vervoering raken is het nog steeds belangrijk om gezond verstand te gebruiken. Dit blijkt wel uit een avontuur van Odysseus. Op advies van de Griekse tovenares Circe bij wie hij gedwongen heeft verbleven gebruikt hij namelijk een list om in vervoering te raken. Hij staat dan op het punt de Sirenen te passeren, maar weet van Circe dat dit een hachelijke zaak is: slechts weinigen overleven dit avontuur. Hij laat zichzelf dan ook vastbinden aan de mast om het gezang van de Sirenen te kunnen horen en in vervoering te raken (zie fig. 4)³.

Wie hen (de Sirenen) onwetend benaderd en eenmaal de stem der Sirenen aanhoort, - hem valt geen thuiskomst ten deel en snelt met haar kleinen niet zijn vrouw tegemoet, noch geven ze hem een warm welkom. Want met hun heldere zangen betoveren hem de Sirenen daar in het groen van hun weide, terwijl rondom hen een stapel botten van mannen vergaat en huiden er liggen te rotten. Vaar hen voorbij, maar maak eerst bijenwas kneedbaar en smeer die in de oren der mannen, dat geen van hen iets kan horen. Maar als je er zelf op staat de zang van de Sirenen te horen, moet je jezelf aan handen en voeten laten vastbinden, rechtop tegen de mast, met het touw daaraan stevig bevestigd, om dan zo van de zang der Sirenen te kunnen genieten.

Homerus, 1997:229

Dat een reisavontuur ook anders kan uitpakken bij het negeren van de bestaande orde is ook bekend. Dit blijkt wel uit de noodlottige afloop van het Alaska avontuur van Chris McCandless (Krakauer). Hij besluit zonder kaart naar Alaska af te reizen en de maatschappij een tijdlang de rug toe te keren. Wanneer hij terug wil keren, snijdt een gezwollen rivier hem de terugkeer af en komt hij om. Oftewel, een gezond oordeel blijft ook in het reizen noodzakelijk naast de zoektocht naar vervoering!

³ Dit punt is geïnspireerd door Excurs I: Odysseus of mythe en verlichting uit *Dialectiek van de Verlichting: Filosofische Fragmenten* van Marx Horkheimer en Theodor W. Adorno.

4. De reiservaring: tijd voor een discussie!

4.1 Vervoering en verwondering: de betekenisvolle reis

In deze paper heb ik gereflecteerd op de reiservaring zelf aan de hand van twee effecten: verwondering en vervoering.

Verwondering is het ene effect. Hiervoor is het zaak om tijd te nemen voor een reis. Dit verbreedt onze blik en vergroot onze kans om verrast te worden. Daarnaast is het mogelijk een reis te zien als een oefening in verrast te worden over een andere cultuur. Bovendien kent reizen ook een cyclische betekenis: een reis kan namelijk ons zelfbegrip vergroten en ons meer besef geven van onze oorsprong, ons startpunt in het leven.

Vervoering is het andere effect. Een reis is een mogelijkheid om je mentale vermogens te testen en op te rekken. Het houdt en maakt je geestelijk vitaal en flexibel. Het is ook een kans om zelf een vreemde te worden en buiten je vaste begrippenkader te treden. Voor een paar weken kunnen we ons buiten onze bubbel bewegen. Daarnaast is het uitdagend, want een waagstuk in vertrouwen. Je ontmoet onbekenden en vaart blind op hun advies en diensten. De held Odysseus, als laatste, herinnert ons eraan dat vervoering niet bestaat zonder verstand. Alleen vervoering kan ons losmaken van de werkelijkheid en in problemen brengen.

Beide begrippen geven ons een inkijk in de impact van de reis zelf. Dit maakt voor ons de *niet alledaagse reizen*, het verre reizen, betekenisvol. Wij dragen herinneringen mee aan eerdere reizen voor onze verdere reis. Een zinvolle vraag is in hoeverre deze reiservaring binnengehaald kan worden binnen ons denken over onze *dagelijkse reizen*. Wij hebben allemaal wel onze herinneringen aan dat ene gesprek met een onbekende onderweg of dat je iemand groet zonder hem of haar te kennen. Binnen ons mobiliteitssysteem is de reiservaring weliswaar gethematiseerd en onderzocht, maar de reiservaring is ook onderbelicht gebleven. Snelheid en directheid telt meer. Of, anders gezegd, de sociale kant van het reizen is ondergewaardeerd, terwijl het toch eerst en vooral een sociale onderneming is: wij zijn immers allen onderweg en op weg kruisen onze wegen elkaar. De relevante vraag is dan ook in hoeverre we deze reiservaring meer centraal kunnen stellen in ons denken over mobiliteit. Dit is dan wat mij betreft ook het onderzoek en gesprek waard!

4.2 Discussie: meer oog voor de reiservaring in de dagelijkse reis

Om de reiservaring in onze dagdagelijkse reis meer concreet te maken volgen hieronder een drietal mogelijke zoekrichtingen.

Een eerste zoekrichting om bij aan te haken en te ontwikkelen is het idee van liefdevolle mobiliteit van Kees van der Burg. Van der Burg, directeur-generaal Mobiliteit van Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, komt met deze term in zijn praatje voor het Nationaal Verkeerscongres 2020. Dit is een wat onverwacht verband, maar wel een mooie en relevante vondst. Hij stelt namelijk dat er 'geen socialer domein is dan het fysieke domein.' Mobiliteit gaat namelijk niet alleen over bereikbaarheid van werk en vlot vervoer van goederen. Welzijn is wat hem betreft ook een belangrijk aspect van mobiliteit: 'daar waar mensen elkaar ontmoeten ontstaat respectability (*waardigheid*) en kunnen mensen zijn wie ze willen zijn en kunnen zijn, zo groeien mensen'. Deze combinatie, liefdevolle mobiliteit, zet ook gelijk de belangen op scherp: het balanceren tussen onder meer een groeiende mobiliteitsbehoefte, nieuwe woningbouw en klimaatadaptief bouwen. Hij roept dan ook op om interdisciplinair aan de slag te gaan. Dit kan concreet gemaakt worden door het sociaal domein ook te betrekken bij het nadenken over mobiliteitsvraagstukken. Het sociale perspectief binnenhalen in het interdisciplinair verrijkt het vormgeven van mobiliteitsvoorzieningen. In eerdere hoofdstukken voorgaande is door steeds te kijken naar de dagelijkse mobiliteit al geprobeerd deze verbinding te leggen.

Een tweede zoekrichting is het minder benadrukken van reistijden en meer benadrukken van de reiservaring in studies. De paar minuten reistijdwinst zijn niet onbelangrijk, maar de reis zelf is ook belangrijk. Het is zoeken naar evenwicht. Mogelijk kan een methode om inzicht te geven in reistijdervaring bij, bijvoorbeeld, een variantenstudie helpen om dit meer concreet te maken. Het narratieve aspect komt hier om de hoek: in hoeverre helpt een reis om een verhaal te laten ontstaan, hoeveel ruimte is er voor een toevallige ontmoeting? Het oppakken van de reiservaring kan er toe leiden dat mensen sommige vormen van reizen en het gebruik van vervoerstechnieken anders gaan ervaren waardoor er meer mogelijk wordt in het afleggen van de dagelijkse reis

Een derde zoekrichting is de sterke hang naar uniformiteit in het vormgeven van het ontwerp van infrastructuur. Dit is te begrijpen vanwege de navolgbaarheid en herkenbaarheid. Echter, mensen worden niet langer geprikkeld (of minder toch). Oog voor lokale karakteristieken bij de inpassing en de durf om weloverwogen buiten de kaders ontwerpen uit te werken kan de reis ook weer avontuurlijker maken. Ook het bieden van verblijfsruimte zoals een loungebank van de NS in de trein kan hieraan bijdragen. Placemaking⁴ is hiervoor een mooie beweging om bij aan te haken want het zet in op verblijven in een ruimte of straat.

Kortom, er zijn verschillende perspectieven om bij aan te haken om de reisbeleving meer ruimte te geven in onze dagdagelijkse reis. Discussieer mee, vorm mee en ga mee op reis: laten we groeien als mensen aan mobiliteit. Het kan ons reispatroon en reisbeleving verrijken en veranderen in een meer bewuste en duurzame vorm van mobiliteit. Of, anders gezegd, in onze dagdagelijkse reis kan het gewone weer ongewoon en het alledaagse niet alledaags worden.

⁴ Placemaking legt verbinding tussen gebruikers en openbare ruimtes, waarbij de gebruiker de belangrijkste rol heeft. Denk aan parken, stadscentra, pleinen, stadstuinen, speelpleinen en buurten. Maar ook gebouwen kunnen, al dan niet tijdelijk, door middel van placemaking een bijdrage leveren een gebied aantrekkelijk te maken. De hoofdtak van deze openbare ruimten en gebouwen is een bijdrage leveren aan het geluk en welzijn van haar gebruikers. Gebruikers voelen zich meer verbonden met een plek die is gecreëerd door middel van placemaking.

Referenties

- Bergh, B. van den, samengesteld door (2007). *Fietsen met Nietzsche. Filosofie voor op reis.* Amsterdam: Prometheus.
- Bakhtin, Mikhail M. (1981). "Forms of Time and Chronotope in the Novel. Notes Toward a Historical Poetics." *The Dialogic Imagination*, edited by Michael Holquist. Texas: University of Texas Press.
- Bos, S. (2020). "De Weg" Tijd om stil te staan.
- Botton, A. de. [2002] (2011). *De kunst van het reizen.* Vertaling van: *The art of travel.* 11de druk. Amsterdam: Atlas.
- Burg, K. van der. (2020). Nationaal Verkeerscongres 2020/2: Liefdevolle Mobiliteit. www.youtube.com/watch?v=GreXJ3kDoa0.
- Eliot, T.S. (1942). *Little Gidding.* 1st edition. London: Faber and Faber.
- Dijksterhuis, A. (2017). *Wie (niet) reis is gek.* Amsterdam: Prometheus.
- Heraclitus (1979). *Fragmenten.* Bezorgd, vertaald en toegelicht door J. Mansfeld. Amsterdam: Polak & Van Genneep.
- Homerus.. ([1982] 1997). *Odysee. De terugkeer van Odysseus.* Ingeleid en vertaald in Nederlands door H.J. de Roy van Zuydewijn. 2de druk. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- Horkheimer, M. & Adorno, Th.W. (1987) *Dialectiek van de verlichting: filosofische fragmenten.* Uit het Duits vertaald door Michel J. van Nieuwestadt. Nijmegen: Sun.
- Krakauer, J. (2009). *De wildernis in.* Vertaald door Aad van der Mij. Amsterdam: Prometheus.
- Welten, R. (2014) *Onder vreemden. De ander in de reisliteratuur.* Zoetermeer: Klement.